ANNIKA DEVROE

ARCHEOLOGIE • BOUWHISTORIE

ARCHEOLOGIENOTA – PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

TONGEREN - HEERSTERVELDWEG

A. DEVROE

JULI 2018

COLOFON

Project

Archeologienota – Tongeren, Heersterveldweg

Opdrachtgever

GLS Belgium NV
Humaniteitslaan 233
1620 Drogenbos

Opdrachtnemer

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba
Lemmensstraat 34
2800 Mechelen
0472/59.31.41
annika.devroe@gmail.com
BE 0680.617.128

Erkende archeoloog: Annika Devroe, OE/ERK/Archeoloog/2015/00085

© 2018 Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

Inhoud 0
1. Gemotiveerd advies 1
2. Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem 3
2.1. Inleiding 3
2.2. Administratieve gegevens 4
2.3. Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken 4
2.4. Proefsleuvenonderzoek 5
2.4.1. Vraagstelling en onderzoeksdoelen 5
2.4.2. Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken 6
2.5. Voorziene afwijkingen van de Code van Goede Praktijk 8
3. Figurenlijst 9

1. GEMOTIVEERD ADVIES

Het projectgebied ligt ten oosten van Tongeren, in het industriegebied Tongeren-Oost. In het noorden grenst het terrein aan de Heersterveldweg. Ongeveer 40.000 m² is bebouwd en verhard, de rest is braakliggend.

Het projectgebied ligt in een golvend landschap. Het hydrografisch net bestaat uit de Jeker met enkele bijlopen en andere waterlopen in het noorden, waarvan de voornaamste de Demer is. Ongeveer 460m ten zuiden vloeit de Afvoersloot, 1,6 km ten westen de Jeker en ca. 1,1-1,3 km ten noorden de Halverwegbeek en Demer. Het terrein ligt op de overgang van de vallei in het zuidwesten en hoger gelegen zones ten noorden en oosten. Binnen het projectgebied schommelt de hoogte tussen de 98m en 101,5 m TAW. Een detail van het Digitaal Hoogtemodel toont de reliëfverschillen op het terrein. Hierbij is duidelijk dat de noordwestelijke hoek hoger gelegen is en de zuidoostelijke hoek lager. Bodemkundig gezien zijn droge leembodems aanwezig. Dergelijke droge gronden waren gunstig voor menselijke bewoning aangezien de gronden geschikt waren voor akkerland.

De historische kaarten geven aan dat het projectgebied als akkergrond gebruikt werd en onbebouwd was. Het projectgebied ligt langs een oude Romeinse baan. Het huidig industriegebouw werd pas begin 21ste eeuw opgericht. In hoeverre bij de aanleg van het gebouw de ondergrond verstoord werd is onzeker. Op basis van de bouwplannen kan men stellen dat op sommige plaatsen 1 à 2 m diep werd gegraven. Andere zones werden dan weer opgehoogd. Ter hoogte van de diepste verstoringen werd vermoedelijk ook het archeologisch niveau verstoord. Deze zones kan men op basis van de bouwplannen echter niet exact afbakenen. Men dient echter ook rekening te houden met colluvium waardoor het archeologisch niveau dieper zit.

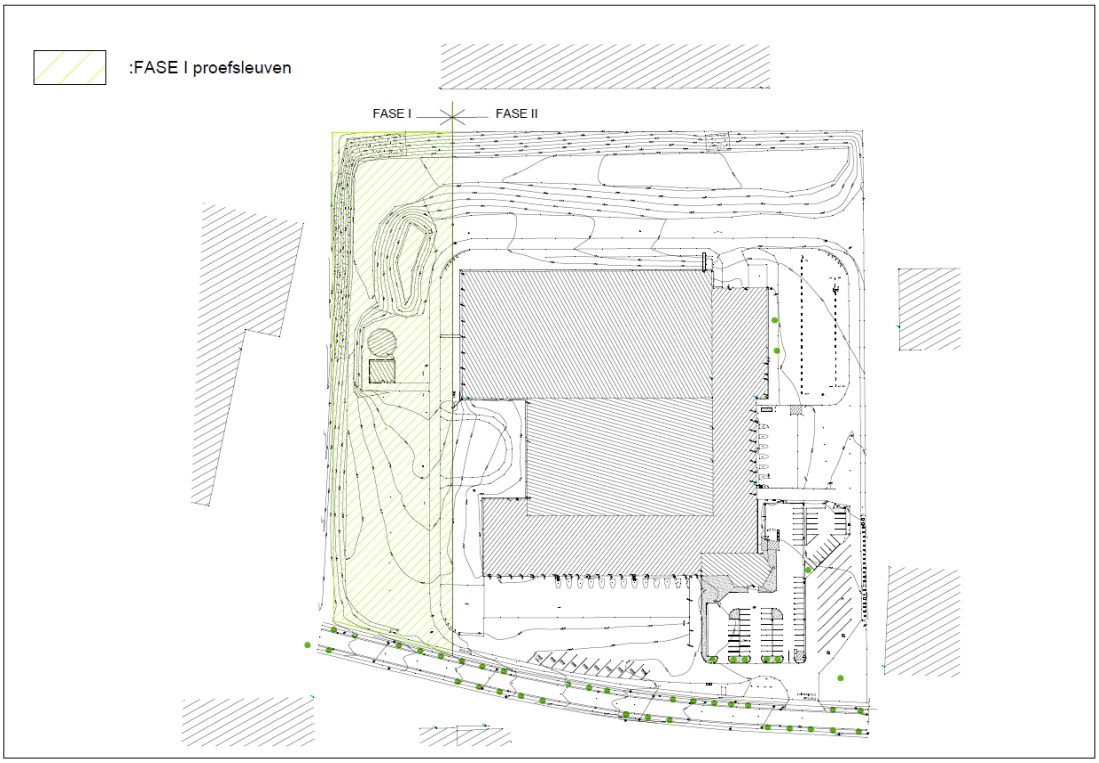
In de omgeving werd reeds archeologisch onderzoek uitgevoerd. Dit leverde heel wat sites en vondsten op vanaf de steentijd tot de Nieuwe Tijd. De metaaldetectie – en prospectievondsten omvatten grotendeels Romeinse vondsten. Meer naar het westen (op meer dan 1 km) was vermoedelijk een nederzetting gelegen, in het zuiden mogelijk een Romeinse villa. Ter hoogte van het projectgebed werden vooral IJzertijdsporen aangetroffen. Ten noordoosten van het projectgebied werden enkele sporen uit WOI aangetroffen.

Op basis van de bestaande bronnen kunnen we besluiten dat het archeologisch potentieel van het projectgebied middelmatig tot hoog is. Ter hoogte van het projectgebied worden voornamelijk sporen uit de metaaltijden en de Romeinse periode verwacht, hoewel andere periodes niet uitgesloten kunnen worden. Naar steentijdsites toe wordt het archeologisch potentieel eerder als laag ingeschat. De meest nabije waterloop is van meer recente oorsprong en dus niet relevant naar steentijdsites toe.

De geplande werken voorzien in de afbraak van het bestaande gebouw waarbij men maximaal 2m onder de vloerpas zal uitgraven. Afhankelijk van de verstoring door de bouw van het huidige gebouw kunnen nog archeologische resten aanwezig zijn. De oostelijke en zuidelijke zone (ca. 2 ha) is momenteel grotendeels braakliggend en werd mogelijk niet of weinig verstoord.

Gezien de verstoring die de geplande werken teweeg zullen brengen, het archeologisch potentieel en de onduidelijkheid i.v.m. mogelijk verstoorde zones is bijkomend onderzoek noodzakelijk. Dit zal echter via een uitgesteld traject verlopen aangezien het projectgebied nog bebouwd is. Het bijkomend onderzoek zal in twee fases uitgevoerd worden. De eerste fase omvat de oostelijke zone, naast het bestaande gebouw; de tweede fase omvat de rest van het perceel. Wanneer gestart wordt met de 2de fase kan de zone van de eerste fase gebruikt worden voor opslag van steenslag, afkomstig van het af te breken gebouw.

FASERINGSPLAN PROEFSLEUVEN

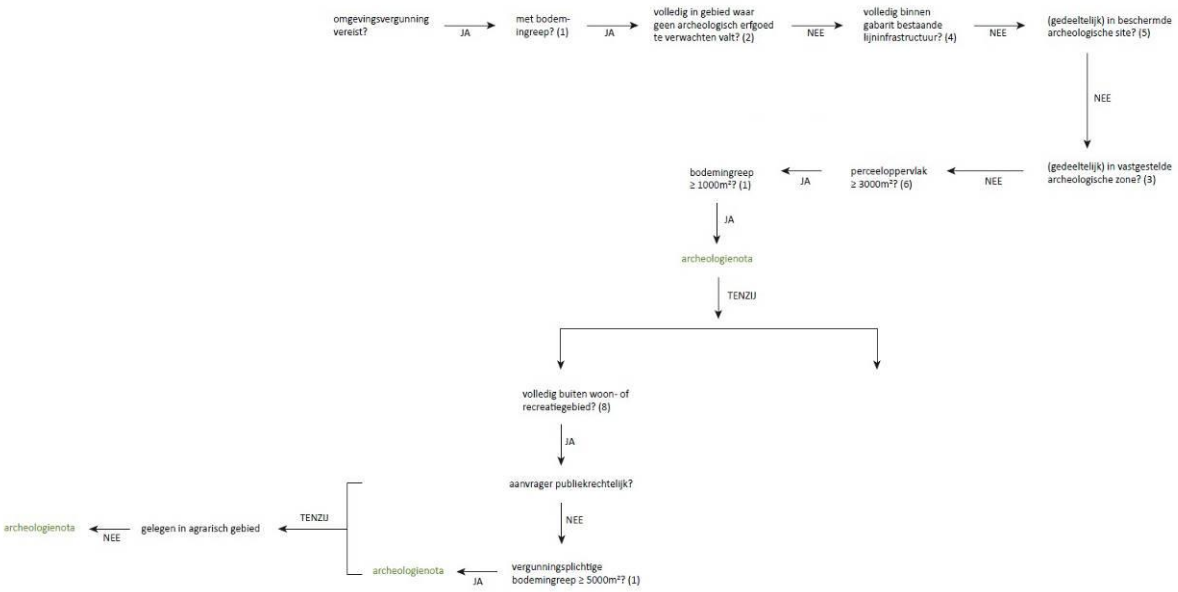

Figuur 1: Faseringsplan © Architeam 2018

2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN VOOR UITGESTELD VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM

2.1. INLEIDING

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning (stedenbouwkundige handeling) waarbij de voorwaarden voldoen aan art. 5.4.1. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

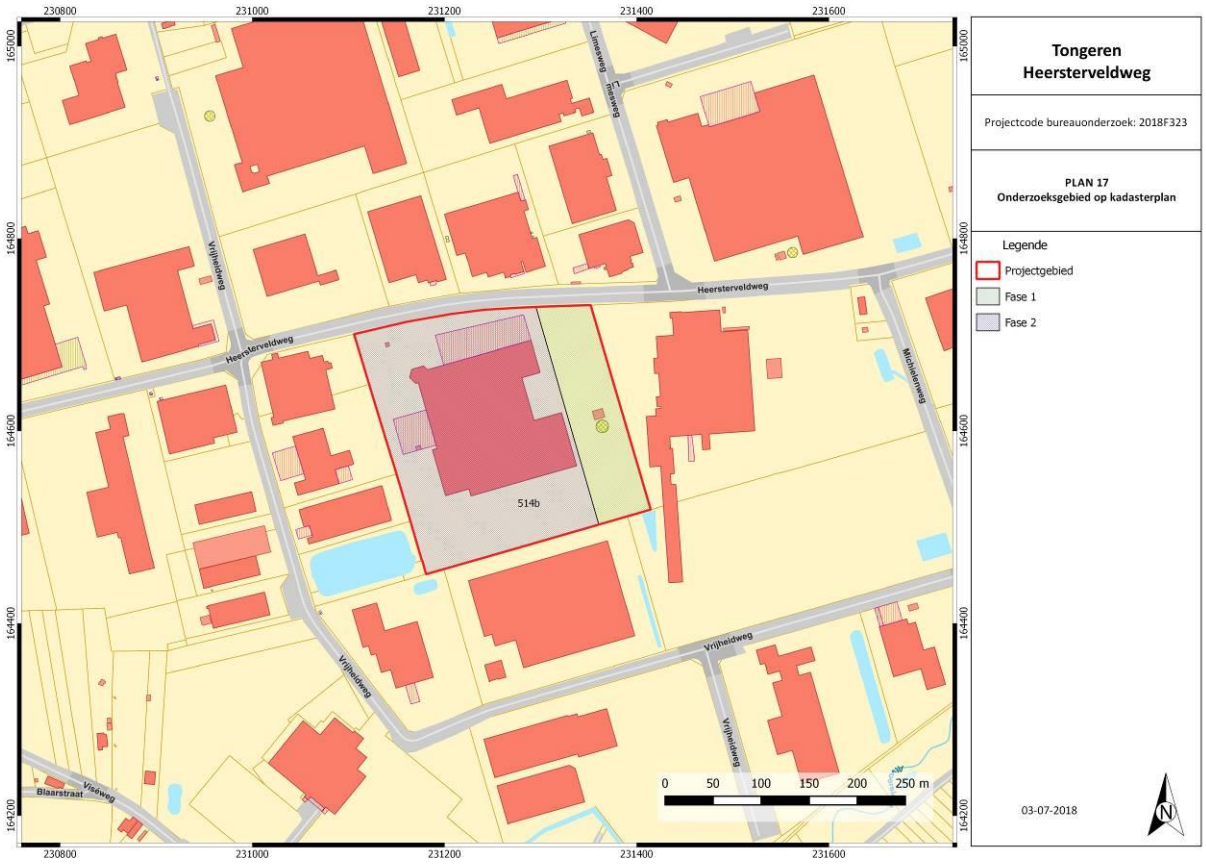
Figuur 2: Beslissingsboom in functie van het huidig project.

2.2. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Locatie: Limburg, Tongeren, Heersterveldweg
Bounding box (Lambert 72): Punt 1 (NW) X: 231103,251 Y: 164713,798
Punt 2 (ZO) X: 231415,858 Y: 614497,265

Kadaster: Tongeren, afdeling 9, sectie A, perceel 514b

Oppervlakte projectgebied/onderzoeksgebied: ca. 60.762 m²
Oppervlakte fase 1: 12.900 m²
Oppervlakte fase 2: 47.800 m²

Figuur 3: Het Grootschalig Referentiebestand met aanduiding onderzoeksgebied en fasering.

2.3. ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEKEN

Na het bureauonderzoek werden de verschillende vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem afgewogen. Hiervoor werden telkens volgende vier criteria overlopen:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Geofysisch onderzoek geeft voornamelijk goede resultaten op droge leembodems. Dergelijk onderzoek zou dan ook goede resultaten kunnen geven op dit terrein. Aangezien de kans bestaat dat

reeds verstoringen aanwezig zijn en aangezien bij dergelijk onderzoek bijkomend proefsleuvenonderzoek noodzakelijk is om te resultaten te verifiëren worden gezien de kosten-batenanalyse dergelijk onderzoek niet voorgesteld.

Een veldkartering is vooral nuttig op landbouwgronden die net geploegd worden. Dit is hier niet het geval en bovendien geeft een veldkartering enkel een beeld van de bovenste laag. Bovendien kunnen periodes met weinig vondstmateriaal op deze manier niet gedetecteerd worden. Deze methode wordt dan ook niet geadviseerd.

Onderzoeken in functie van steentijd (verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek en proefputten ifv steentijd) lijken niet nuttig. Op basis van het bureauonderzoek werd de kans op steentijdsites eerder als laag ingeschat gezien er geen waterlopen vlakbij aanwezig zijn. Kleinere activiteitenzones kunnen niet uitgesloten worden, maar gezien de kans op het aantreffen hiervan klein is wordt dergelijk onderzoek niet geadviseerd omwille van de kosten-batenanalyse.

Landschappelijk bodemonderzoek zou hier nuttig kunnen zijn aangezien er deels verstoringen verwacht worden. Om een goed beeld te krijgen van het volledige terrein dient het gebouw eerst afgebroken te worden. Een goed beeld van de verstoring kan men beter krijgen d.m.v. een proefsleuvenonderzoek en bovendien krijgt men dan meteen een goed zicht op eventueel aanwezige sporen. Er wordt dan ook geopteerd om geen landschappelijk bodemonderzoek uit te voeren en meteen over te gaan op een proefsleuvenonderzoek.

2.4. PROEFSLEUVENONDERZOEK

2.4.1. VRAAGSTELLING EN ONDERZOEKSDOELEN

Het doel van het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven is een archeologische evaluatie van het terrein. Op basis van het bureauonderzoek kon niet aangetoond worden of een archeologische site aanwezig is of niet, maar via dit onderzoek kan het archeologisch potentieel nagegaan worden.

Hierbij dienen volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem , beschrijving + duiding?
- In hoeverre is de bodemopbouw nog intact? Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de (partiële) afwezigheid van archeologische sporen?
- Zijn er bodemsporen aanwezig? Zo ja, zijn deze van natuurlijke of antropogene aard?
- Op welk(e) niveau(s) manifesteren de archeologische sporen zich?
- Maken de antropogene sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Kan op basis van gerecupereerd materiaal uitspraak gedaan worden over de datering? Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak gedaan worden over de aard en omvang van de occupatie?
- Zijn er indicaties voor de inrichting van een erf/nederzetting?
- Geven de resultaten aanleiding tot vervolgonderzoek? Zo ja, wat is de ruimtelijke afbakening van de zone(s) voor vervolgonderzoek?
- Is behoud in situ op basis van de resultaten van het vooronderzoek mogelijk?

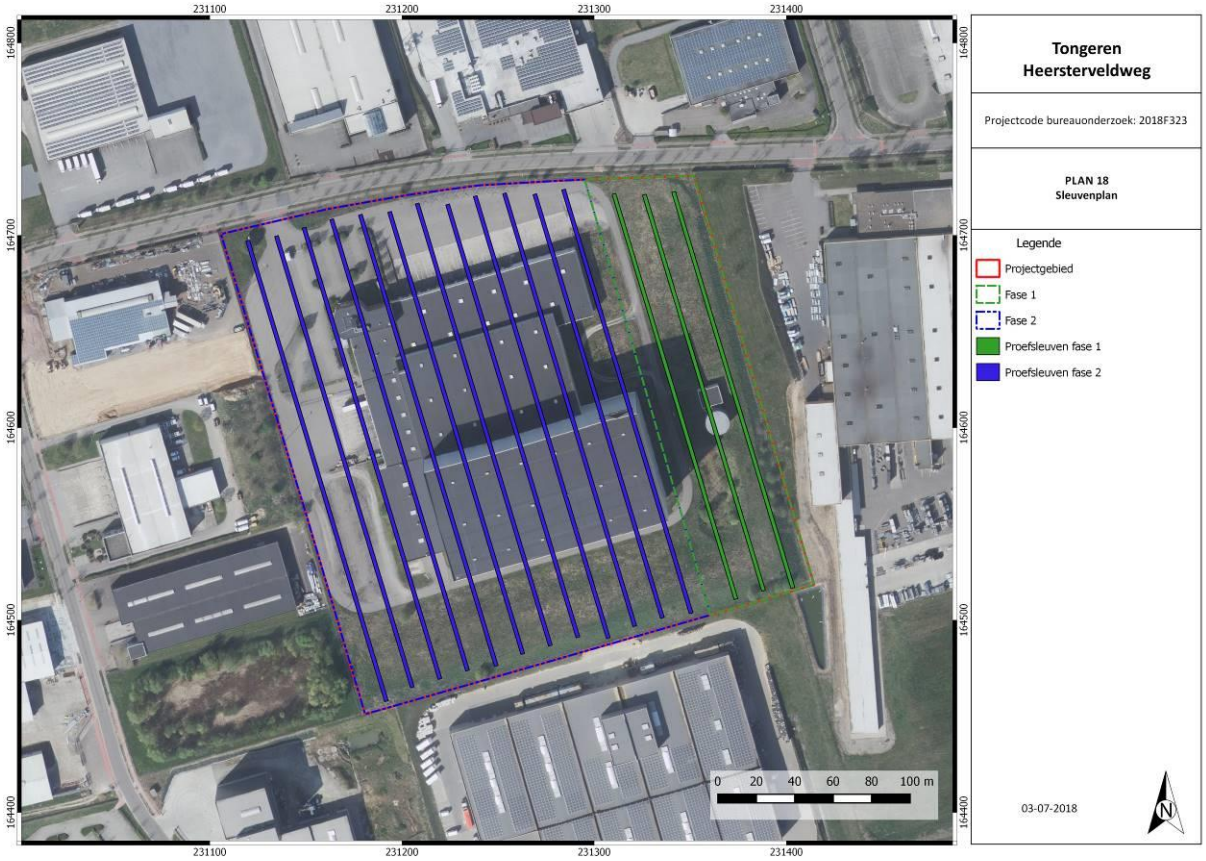
2.4.2. ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEKEN

Het onderzoeksgebied zal door middel van parallelle continue proefsleuven onderzocht worden onder begeleiding van een erkend archeoloog. Dit zal in twee fases gebeuren. Nadat fase 1 onderzocht werd kan deze zone gebruikt worden als opslagplaats voor steenslag, afkomstig van het af te breken gebouw. De twee fases zullen elk in een aparte nota resulteren.

Voor fase 1 kan het proefsleuvenonderzoek meteen van start gaan. De bestaande weg mag reeds afgebroken zijn, net als de aanwezige cabines. Indien deze nog aanwezig zijn kunnen de sleuven iets aangepast worden zodat toch nog een goede spreiding mogelijk is. Voor fase 2 kan het archeologisch proefsleuvenonderzoek pas van start gaan nadat het bestaande gebouw gesloopt is (tot net onder de vloerplaat; de funderingen dienen te blijven zitten tot na het archeologisch onderzoek) en de verharding verwijderd werd.

Het vooronderzoek met ingreep in de bodem wordt enkel uitgevoerd in omstandigheden die toelaten om de handelingen uit de Code van Goede Praktijk uit te voeren op een wijze zoals ze daarin beschreven zijn.

De sleuven worden ongeveer noord-zuid georiënteerd. De sleuven hebben een breedte van 2 m en een maximale afstand van 15m van middelpunt tot middelpunt. Er zal minstens 10% van het onderzoeksgebied door middel van proefsleuven onderzocht worden, aangevuld met 2,5% dwarssleuven en/of kijkvensters. De hoeveelheid en locatie van dwarssleuven en/of kijkvensters zijn vrij te bepalen door de erkend archeoloog/veldwerkleider. Een keuze voor of tegen het aanleggen van dwarssleuven en/of kijkvensters wordt gemotiveerd in het verslag van resultaten van het proefsleuvenonderzoek. Kijkvensters en/of dwarssleuven kunnen bijvoorbeeld aangelegd worden om na te gaan of aangetroffen paalkuilen deel uitmaken van een structuur, maar kunnen evenzeer aangelegd worden om een meer exacte afbakening van een archeologische site te bekomen. Indien tijdens het proefsleuvenonderzoek zou blijken dat het terrein grondig verstoord is (cfr. Bouwplannen 1999), dient overgeschakeld te worden op proefputten om de verstoring in kaart te brengen. Indien afgeweken wordt van de richtlijnen betreffende de positie van proefsleuven en/of de aanleg van de bijkomende uitbreidingen wordt dit duidelijk gemotiveerd in het Verslag van Resultaten van het proefsleuvenonderzoek.

Figuur 4: Voorstel proefsleuven. (A. Devroe 2018)

De aanleg van de sleuven gebeurt met een graafmachine met een niet-getande graafbak van 2 m breed. Het eerste vlak wordt aangelegd op een eerste leesbaar archeologisch niveau. Indien er meerdere archeologische niveaus aanwezig zijn, wordt elk niveau apart gewaardeerd. Er wordt momenteel van uitgegaan dat het om een site zonder complexe verticale stratigrafie gaat en er maar één niveau aanwezig is. Er wordt dagelijks voorzien in een volledige opmeting van de werkputten en sporen. Dit betekent dat er dagelijks een recent en aangevuld grondplan beschikbaar is, dat op elk moment aangeleverd kan worden. Er dient een selectie van de sporen gecoupeerd te worden die afdoende is om de onderzoeksvragen te beantwoorden. In vermoedelijke diepe sporen zoals waterputten en waterkuilen wordt een boring gezet om de interpretatie van het spoor te verifiëren en om de diepte te bepalen. Per sleuf wordt een profielput aangelegd. De spreiding van de profielputten gebeurt op een wijze die toelaat de bodemopbouw van heel het onderzoeksgebied te beschrijven. De referentieprofielen worden beschreven en bestudeerd door de aardkundige van het projectteam. Elk vlak wordt met de metaaldetector geprospecteerd overeenkomstig de bepalingen in de Code van Goede Praktijk. De aanwezigheid van een steentijdsite kan niet uitgesloten worden. Tijdens het vooronderzoek dient er daarom aandacht geschonken te worden aan concentraties van lithische artefacten. Indien lithische vondsten aangetroffen worden dient ingeschat te worden of het om verspreide vondsten gaat of om een activiteitenzone. Steentijdvondsten worden driedimensionaal ingemeten. Deze vondsten en concentraties worden aan een specialist voorgelegd om een verdere waardering van het terrein te bekomen. Na afloop van het onderzoek worden de sleuven gedicht om verdere degradatie van eventueel aanwezige sporen te voorkomen. Indien nodig worden kwetsbare sporen (graven, zeer ondiep bewaarde sporen) afgedekt met doek of plasticfolie zodat ze, indien er een vervolgonderzoek volgt, niet verder worden aangetast of vergraven vooraleer ze verder onderzocht worden.

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak gedaan kan worden over de aard en omvang van de

archeologische waarden in het projectgebied en wanneer een eenduidig advies kan gegeven worden voor vrijgave van het terrein, behoud in situ of vervolgonderzoek door middel van een opgraving.

2.5. VOORZIENE AFWIJKINGEN VAN DE CODE VAN GOEDE PRAKTIJK

Er worden geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien. Moesten er tijdens de uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem redenen zijn waarom wel wordt afgeweken van de bepalingen in de code, dan worden deze gemotiveerd in het verslag van resultaten.

3. FIGURENLIJST

Figuur 1: Faseringsplan © Architeam 2018 2

Figuur 2: Beslissingsboom in functie van het huidig project. 3

Figuur 3: Het Grootschalig Referentiebestand met aanduiding onderzoeksgebied en fasering. 4

Figuur 4: Voorstel proefsleuven. (A. Devroe 2018) 7